

1950'LERDE KADININ SOSYALLEŞMESİNDE BASININ ÖNEMİ: “KADIN GAZETESİ ÖRNEĞİ”

Sezen KARABULUT*

ÖZET

Kadın Gazetesi, 1 Mart 1947 tarihinde ‘Sosyal-Siyasi-İçtimai Kadın Gazetesi’ başlığıyla yayın hayatına başlamıştır. Gazeteyi, o güne dek yayınlanmış diğer gazete ve dergilerden farklı kılan, moda ve magazin konuları yerine siyasi ve sosyal konulara daha fazla yer vermiş olması ve yayın hayatını uzun süre sürdürmesidir. Gazete, kadınlar için yeni hak talebinde bulunmamakla birlikte var olan kadın haklarının daha iyi kullanımı yönünde mücadele etmiştir. Çünkü, Atatürk sonrası dönemde kadınların parlamentodaki temsil oranı büyük düşüş göstermiş ve bu düşüş yıllar içinde artmıştır. Ayrıca 1946 sonrası izlenen politikalar sonucunda kadın çalışma hayatından da uzaklaşmıştır.

Kadın Gazetesi kadınların bu gibi sorunlarının görüldüğü bir dönemde yayın hayatına başlamıştır. Kadın haklarının etkin kullanımı ve Atatürk ilke ve inkılablarının korunması yönünde mücadele etmiştir. Cumhuriyet kadınının toplumsal hayat içinde daha etkin ve daha bilinçli olmasını sağlamak için Türk Kadınlar Birliği'nin bir yayın organı olarak faaliyet yürütmüştür.

Bu makalede, Kadın Gazetesi'nin gözünden Türk kadınının durumu ile siyaset ve toplum hayatındaki yeri incelenecektir. Ayrıca dönemin yayın organlarının toplumsal yapı üzerindeki etkileri konusunda da örnekleme yapılmış olacaktır.

ABSTRACT

Women's Journal has been published under the title of ‘Sosyal-Siyasi-İçtimai Kadın Gazetesi’ on March 1, 1947. The most important feature that distinguishes the newspaper from other newspapers and magazines published by this date is that there is more space for political and social issues rather than fashion and magazine issues and its long-lived broadcast. The newspaper has been fighting for a better utilization of existing women's rights rather a new claim for women. It's because, the number of women in the parliament has decreased after the period of Ataturk, and this number continued to decrease even more over the years. Moreover, the following policies after 1946 women have been moved away from working life.

Women's Journal has been published at a time when women lived in these issues. Women's Journal fought for Effective use of women's rights and the protection of Ataturk's principles and reforms. Women's Journal worked as a publication with Turkish Women's Union to ensure that Republican women in social life more active and more conscious.

In this article, the status of Turkish women in politics and social life will be examined thru the Women's Journal view. In addition, we will be providing samples of the publication effects on the social structure from that time period.

* Okt.Dr., Pamukkale Üniversitesi, Atatürk Araştırma ve Uygulama Merkezi, skarabulut@pau.edu.tr

GİRİŞ

Kadının aile içinde erkeklerle paylaştığı sorumluluklar ve toplum hayatında giderek artan fonksiyonunun incelenmesi önemli bir konudur. Türk kadınının son yüzyılda, özellikle Cumhuriyet döneminde yaşanan sosyal değişim içindeki yerinin ne olduğu sorusu sık sık tekrarlanmış ve buna cevap aranmıştır. Kadının, Türk toplumunda etkin bir rol oynamaya başlaması ve kadın haklarını savunan gazete ve dergilerin yayımlanması Osmanlı Devleti'nde Tanzimat dönemi ile birlikte görülmüştür.

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerindeki yayınlarda, birçok sorunun yanı sıra Osmanlı toplumundaki kadın meseleleriyle ilgili yazılarda yer almıştır. Kadının toplumdaki yeri ve önemi, eğitimi, çalışma ve sosyal hayata katkısı, sağlık, annelik, moda, ekonomi gibi konuların işlendiği yayınlarla Batılılaşma ve kadını değiştirme fikri işlenmiştir. Kadın haklarıyla ilgili fikri gelişmeyi sağlayan yayınlar, çeşitli konularda kadınları bilinçlendirip, eğitmeyi amaçlamıştır.

Cumhuriyet döneminde kadın hakları konusunda ulaşılan seviye, bu devirlerdeki sosyal ve kültürel oluşumun doğal bir sonucu olarak görülmektedir. Meşrutiyet devri için çok uzak bir ideal gibi görünen bazı konular Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir. Yine de kadın gazete ve dergiciliği, meşrutiyet dönemiyle başlamıştır.

1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun ile kadının hukuksal haklara sahip olması sağlanmıştır. Bu hızlı ve çağdaş değişim ile erkeğin çok kadınla evliliği önlenmiş, erkek, tek kadınla ve resmi nikâh ile evlenmek durumunda kalmıştır. Ayrıca kadına, kocasını boşama hakkı da verilmiştir. Evlilikte yaş sınırı getirilmiştir. Miras hakkında kadının erkekle eşitliği sağlanmıştır. Tanıklıkta cinsiyet farkı önlenmiştir. Medeni Kanun'un verdiği yasal hakların yanı sıra ile 1933 yılından itibaren Türk kadını yerel yönetimlerde seçme ve seçilme hakkına sahip olmuştur. 1934'te de kadınların yasama ve yürütme organlarına seçilme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Böylece 1937'deki ilk genel seçimlerde Meclise 18 kadın üye girmiştir. Bu sonuç, o günkü Meclis yüzdesinin 4,5'ine denk gelmektedir. Hâlbuki aynı dönemde Avrupa, Amerika ve Asya'daki birçok ülkede bu hakkın olmayışı, konunun önemini daha da arttırmaktadır. Türkiye, aynı zamanda bu hakları tanıyan ilk İslam ülkesidir¹.

Atatürk döneminde kadınlara tanınan bu haklar doğrultusunda basında kadınlara yönelik gazete ve dergilerin sayısı da artmıştır. Bunlardan önemlileri; Cumhuriyet Kadını, Türk Kadın Yolu, Kadın Yazıları, Ev-İş, Kadın Dünyası, Türk Kadını olarak sıralanabilir². Bu gazete ve dergilerdeki yazılar genellikle kadınlara tanınan haklar konusunda Türk kadınına bilinçlendirmek ve sosyal hayatta daha

¹ Turan Feyzioğlu, "Atatürk ve Kadın Hakları", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, II/6 (Temmuz, 1986), ss. 591-599.

² Aynur İnel, Deniz İlyasoğlu, "Kadın Dergilerinin Evrimi", Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler (1849-1984), İstanbul, 1984, s. 172.

aktif kılma amaçlıdır. Örneğin 1934 Martında çıkan 'Cumhuriyet Kadını' dergisi Türk kadınıni şöyle tanımlamaktadır; "*Cumhuriyet devrinde yaşayan kadın bir cepheli kadın değildir. Bütün manası ile iş hayatında olduğu kadar eğlenceli cemiyet hayatında da kendisini gösteren kadındır. Fikir mücadelelerine, edebiyat hareketlerine, spora ve aynı zamanda ev kadınlığına, anneliğine ve zevceliğine merbut mükemmel bir kadındır*"³. Bu konuda diğer bir örnek Türk Kadın Birliği'nin yayın organı olarak 1925'te yayına başlayan 'Türk Kadın Yolu'dur. Cumhuriyet rejiminin gerçekleştirmeyi amaçladığı devrimlerde kadına yönelik düzenlemelerin yer almasını savunmuştur⁴.

Ancak Cumhuriyetin ilk yıllarında görülen bu imaj, 1940'lı yılların başından itibaren değişmeye başlamış ve kadın yayınları moda magazin içerikli, kadına ev kadını, iyi anne rollerini biçen yayınlar şeklini almıştır. Bu tip yayınlara örnek, 1940-1958 yılları arasında haftalık olarak çıkan 'Kadın Dünyası'dır. Gazetenin çıkış amacı şu şekilde ifade edilmiştir; "*...Türk kadınına hayatın her sahasında sadık bir yardımcı olmak. Bu, hakikaten çok geniş mevzu içinde ev, aile, çocuk, moda, süs, temizlik, mutfak işleri vesaire gibi her biri başlı başına birer âlem olan mühim meseleler üzerinde derin bir hassasiyet ve daima esirgeyici bir ciddiyetle meşgul olmak, kadınlarımıza hem bir rehber, hem samimi bir arkadaş gibi hizmet etmek hiç şaşmayan vazifemiz olacaktır*"⁵.

Görüldüğü gibi kadın ev hayatına bağlı işlerle sınırlı tutulmuş, iş, eğitim, siyaset gibi sosyal alanlarda kadınlara bir rol ön görülmemiştir. Türk Kadını dergisi de ağırlıklı olarak çocuk bakımı üzerinde durmuş, "çocuk bakımı", "çocuk psikolojisi" benzeri başlıklı yazılarla Türk kadınına iyi bir anne imajı çizmiştir⁶.

Aynı tarihlerden itibaren kadının sosyal ve siyasi hayattaki etkinliği azalmaya başlamıştır. 1923-1927 yılları arasında kadının iş gücüne katılımı % 81,5 iken 1950'de bu oran yine % 81,5'de kalmış, daha sonraki yıllar da % 36,4'e kadar düşmüştür. 1935 seçimlerinde kadın parlamenter sayısı 18 iken, 1943'de 16'ya, 1950'de 3'e düşmüştür. İlk seçimlerde parlamentonun % 4,6'sını kadın milletvekilleri oluştururken bu oran 1950 yılında % 0,6'ya düşmüştür⁷.

1. KADIN GAZETESİ'NİN YAYIN HAYATINA BAŞLAMASI

'Kadın Gazetesi' kadınlara yönelik yayınların içeriğinin değiştiği, sosyal ve siyasi hayatta kadının etkinliğinin azaldığı bir dönemde bu duruma tepki olarak yayın hayatına başlamıştır. 1 Mart 1947 tarihinde "*Cumartesi günleri çıkar, haftalık, içtimai, siyasi, kadın gazetesi*" başlığıyla ve "*Kadınlığımızın düşünce, görüş ve isteklerine hizmet etmek için çıkıyoruz. Yuvarı dışı kuş yapar. Yurdun içtimai ve iktisadi Davaları kadın elinin çevikliğine ve kadın yüreğinin hassaslığına daima muhtaçtır*" sloganlarıyla okuyucusuyla buluşmuştur⁸. Gazete 1967 yılına

³ Cumhuriyet Kadını, I/1 (Mart, 1936), s. 5

⁴ Aynur İnel, Deniz İlyasoğlu, "Kadın Dergilerinin Evrimi", Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler (1849-1984), s. 172.

⁵ Kadın Dünyası, I/1 (Mart, 1940), s. 7.

⁶ Türk Kadını, Mart, 1944.

⁷ Emel Doğramacı, Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1997, ss. 124-139.

⁸ Kadın Gazetesi, 1 Mart 1947.

dek, yirmi yıl boyunca yayın hayatını sürdürmüştür. Türk Kadınlar Birliği'nin yayın organı olan gazetenin yazı işleri sorumlusu İffet Halim Oruz'dur. Yayın hayatına başladığı ilk altı ay cumartesi günleri yayınlanan gazete, 18 Ağustos 1947 tarihinden itibaren pazartesi günleri yayınlanmıştır⁹. Bu değişikliğin nedeni, İzmir Fuarı nedeniyle bir sayının pazartesi günü yayınlanmasıdır. Sonrasında da pazartesi gününü okuyucuyla buluşma günü olarak devam ettirmiştir. Ancak bu durumda da pazar günü gazeteyi basacak matbaanın tatil olması nedeniyle 13 Ekim 1952'den itibaren perşembe günleri yayınlanmıştır¹⁰. Gazetenin çıkış amacını kurucuları ilk sayısında şu şekilde açıklamışlardır;

“Cumhuriyet inkılâbı kadınlığımıza ileri dünya kadınlığı arasındaki yerini vermiş bulunuyor. Türk kadınındaki kan ve ruh vasıflarını bu hamlenin hem hızla hem de başarı ile vücut bulmasını desteklemiştir. Bundan dolayı Kadın Gazetesi Türk kadınlığının geçmişteki mevzularıyla ilgilenmek istemeyecek, kısaca kadın-erkek eşitlik davası üzerinde fikir yürütmek lüzumunu duymayacaktır. Cemiyet içinde kadınlıkla ilgili cinsel ve sosyal mevzular, Kadın Gazetesi'nin de mevzuunu teşkil eder. ... Okuyucu, kadınlığımızın her türlü içtimai, edebi kabiliyetlerini ve sanat, fikir hareketlerini, ayrıca dünya kadınlık âleminde edinilecek bilgileri derli toplu olarak Kadın Gazetesi'nde bulacaktır”¹¹.

Tanıtım yazısından da anlaşıldığı gibi gazetenin amacı kadınlara, erkeklerle eşit haklar verilmesini talep etmek değildir. Çünkü zaten kadınlara bu haklar Cumhuriyet inkılâbıyla birlikte verilmiştir. Bununla birlikte üzerinde durulan konu bu hakların fiiliyattaki geçerliliğidir. Bu konuda İffet Halim Oruz “Davalarımız” başlıklı yazısında şunları ifade etmiştir;

“Biz davalarımızı siyasi, iktisadi ve içtimai olarak üç esasa bağlıyoruz... Siyasi eşitlikte, nazari olarak tam bir olgunluk vardır. Fakat fiili olarak bu olgunluğumuz tamamiyle mevcut mudur? İşte bir dava. İkinci olarak iktisadi davalarımız vardır ve bununla ilgili meseleler ortaya çıkar. Kadının çalışması memleketin bünyesi icabına uygun mudur? Vakıflar nelerdir? ... Üçüncü olarak içtimai davalar vardır. Kadınlığımız, İslam akidelerinin yarattığı aile kadını tipinden ayrılmıştır. Bilhassa, şehirde, garpli kadın tipi dediğimiz şeklin kisvesine ve adetlerine bürünmüştür. Ancak bu şekilde içinde en mükemmel, en orijinal vasfı edinmiş midir? Yoksa gelenekleri bırakarak, görenekleri arasında bocalamakta mıdır? Aile bütçesine bir yük mü olur? Çocuğu yetiştirme de eksik tarafları var mıdır?”¹².

⁹ Kadın Gazetesi, 18 Ağustos 1947.

¹⁰ Kadın Gazetesi, 13 Ekim 1952.

¹¹ Kadın Gazetesi, 1 Mart 1947.

¹² İffet Halim Oruz, “Davalarımız”, Kadın Gazetesi, 22 Mart 1947.

Anlaşıldığı üzere, gazetenin amacı, kadını sosyal hayatta daha faal kılmak ve kadının sahip olduğu hakları olgunlukla sosyal hayatta kullanmasını sağlamaktır. Ayrıca, kadının bir ülkenin iktisadi bünyesindeki önemi vurgulanarak, kadınları çalışma hayatına sevk etmektedir. Bu yönüyle Kadın Gazetesi dönemindeki diğer kadın gazete ve dergilerinden farkını ortaya koymaktadır. Gazetenin diğer bir farklı yönü boyutlarıdır. Çünkü, bir dergi gibi küçük boyutlu ve kadın resimleri ile süslü olarak değil, bir gazete gibi büyük ebatta yayınlanmıştır. İçerik olarak da kadını sadece bir anne veya ev kadını olarak göstermektense sosyal hayatın bir parçası olarak kurgulamıştır. Bu konuda İffet Halim Oruz, "Kadın Gazetesi'nin Bir Yıllık Çalışması Dolayısıyla" adını taşıyan makalesinde şunları yazmıştır;

"Memlekette yokluğunu hissettiğimiz için giriştiğimiz mücadelenin birinci yılını tamamlamış oluyoruz... Çıkış tarihimiz olan 1 Mart 1947 gününden beri mücadelemizin başlıca hedef noktaları şunlardır: 1. Gazeteye bir kapak ve kapağın üzerine açık saçık bir kadın portresi yapıştırmamak için bayilerle mücadele ediyoruz. 2. Ecnebi gazeteleri ellerinde dolaştırmak zevkinde ve bu yüksek teknik kabiliyetli mecmualardan aşşağısını beğenmemek illetiyle malul olan zümrelere dertlerimizi ve davalarımızı dinletememekle mücadele ediyoruz. 3. Adamsendecilikle mücadele ediyoruz. 4. Tamamıyla kendilerine hitap ettiğimiz halde böyle ağır başlı şeyleri okumayan büyük bir zümre ile mücadele ediyoruz"¹³.

Gazete, amaç ve ilkelerinden taviz vermeden 1962 yılına kadar mücadelesine devam etmiştir. Ancak 10 Mart 1962 tarihli sayısından itibaren ismi sadece 'Kadın Gazetesi' olarak kalmış, format olarak ise dergi şeklini almıştır. İlk çıktığı yıllarda diğer kadın yayınlarının kapaklarını kadın resimleri ile süslemelerini eleştiren gazete, bu yıldan itibaren kapağına bir kadın resmi koymuştur. Bu durumu İffet Halim Oruz şu şekilde açıklamıştır; "Kadınlar, Cumhuriyet'in nimetlerinden kültürel alanda gereği kadar faydalanmışlardır da, bu gücü teşkilatlı olarak kullanmasını bilmemişlerdir... Kadın Gazetesi, bu savaşımın organıdır. Bu sayıda kapağımıza dikkat edenler, adeta arkadaşlar arasında savaşım açan bir yaldızlı hapla çıktığımızı göreceklerdir. Bu bir deneydir, bizi davalarımızdan şaşkırtamaz..."¹⁴.

Gazetenin sahibinin açıklamasında da yer aldığı gibi davalarından ödün vermemişler ve gazetenin içeriğinde çok fazla değişiklik yapma yoluna gitmeyecek, sadece ebat olarak küçüldüğü için haber sayısında azalma olmuştur.

Gazete önceki yıllarda içerik olarak siyasal, toplumsal ve ekonomik konulara değinerek zengin bir içerik sunmuştur. Bunların yanında kadınlar için moda sayfası, sinema, tiyatro, edebiyat köşelerine yer vermiştir. Annelik rolünün önemi için çağdaş bilgiler verilmiş, modern kadının giyim ve yemek gibi alanlardaki yeni yönelimleri tanıtılmıştır. Kadın haklarından bahsedilerek, yönlendirici yazılar

¹³ İffet Halim Oruz, "Kadın Gazetesi'nin Bir Yıllık Çalışmaları Dolayısıyla", Kadın Gazetesi, 1 Mart 1948.

¹⁴ Kadın Gazetesi, 10 Mart 1962.

yazılmıştır. Kadının toplumdaki aktif rolünün öneminin anlaşılmasını sağlamak için 'Dünya Kadınlığı' başlıklı bir köşe hazırlanarak tarih içerisinde ülkelerin toplumsal, siyasi, ekonomik ve eğitim alanlarına önemli atılımlar kazandırmış başarılı kadınlardan örnekler verilmiştir. Kadın Gazetesi, kadın gazete ve dergileri içerisinde en uzun ömürlüsüdür. Bu özelliği dolayısıyla birçok gazete ve dergiden tebrik almış, ayrıca kadınların da büyük ilgisini toplamıştır.

2. KADIN GAZETESİ'NİN TÜRK KADINININ SOSYALLEŞMESİNE YÖNELİK YAYINLARI

Kadın Gazetesi, diğer kadın gazete ve dergileri gibi moda-magazin ağırlıklı olmamış, siyasi ve sosyal konulara daha çok önem vermiştir. Özellikle kadının sosyal hayattaki yeri ve önemi üzerinde durarak, kadını bir birey olarak toplum içerisinde daha aktif kılmayı hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda sosyal hayatta gelişen olaylar karşısında kadınlara bilgiler sunmuş ve kadınların sosyal hayattaki faaliyetleri önemli bir yer tutmuştur. Bu konudaki ilk yazılardan biri Müjgan Ağaoğlu'nun "Vatan Hizmetine Gönül Veren Kadınlarımız" başlığını taşımaktadır. *"Vatan hizmetinde Türk kadınının emeği pek büyük ve pek eskidir. Türk kadınlığının bu hizmetler uğrunda nasıl çalıştığını ve ne büyük işler yaptığını yakın tarihimiz bize çok güzel anlatır... Bugün zamanımızda yaşayan ve vatan hizmetlerine gönül veren asker ruhlu kadınlarımız arasında Büyük Atamızın kızı Sabiha Gökçen 1935 yılından beri havacıdır"*¹⁵.

Türkiye'de bazı kadın grupları, sosyal hayatta daha etkin olabilmek için bir takım gruplar meydana getirerek, kadın örgütlenmelerini arttırmaya çalışmışlardır. Kadın Gazetesi de bu duruma duyarlı davranarak sayfalarında konuyu ele almıştır. 1953 yılında faaliyete geçen Kadın Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu'nun tanıtıldığı bir yazıda Kurumun amacı, kadınların sosyal durumunu etütlerle araştırmak, incelemek ve düzenlemek, mevcut hakların daha etkin kullanımını sağlamak olarak belirtilmiştir¹⁶. Ailelerine ekonomik destek sağlamak için işçi olarak çalışan kadınların, kültür ve bilgi bakımından yetişmesini sağlamak amacıyla 1948 yılında kadın kulüpleri kurulmuştur. Bu kulüpleri Hasene İlğaz, "İşçi Kadınlarımız İçin Kadın Kulüpleri" başlıklı yazısında tanıtmıştır¹⁷.

Gazete, Cumhuriyet kadınının daha bilinçli bir vatandaş olabilmesi ve demokrasinin gereği olarak yönetime katılmasını sağlamak amacıyla siyasi konulara da epey yer ayırmıştır. Özellikle demokrasi ve Türkiye'nin demokratikleşme süreci, kadın hakları ve kadının siyasi hayat içerisindeki rolü üzerinde durulmuştur. Çok partili hayata geçiş döneminde bu konuya duyarlı davranan gazete kadınlara düşen görevlerden bahsetmiştir. İffet Halim Oruz, "Yeniden Seçim Yapılırsa" başlıklı yazısında şunları söylemiştir:

"...Bugün üzerinde duracağımız konu mücerret olarak seçim olayının kadınlarımız ile ilgisi ve kadınlarımızın seçimde oynayacağı roldür. Günden güne demokratik bir inkişafa

¹⁵ Müjgan Ağaoğlu, "Vatan Hizmetlerine Gönül Veren Kadınlarımız", Kadın Gazetesi, 3 Kasım 1947.

¹⁶ Kadın Gazetesi, 5 Mart 1953.

¹⁷ Hasene İlğaz, "İşçi Kadınlarımız İçin Kadın Kulüpleri", Kadın Gazetesi, 21 Haziran 1948.

doğru gittiğimize, tek parti yerine çok partili siyasi durumumuz olduğuna göre, vatandaşların yarısını teşkil eden kadınların nasıl bir siyasi rol oynayacağına izaha bilmem lüzum var mı? Bizim asıl üzerinde durmak istediğimiz nokta bu rolü olgun ve ağır başlı olarak oynayabilmektir..."¹⁸.

Yazıdan da anlaşıldığı gibi Türkiye'de yaşanan bu önemli süreçte kadınların da üzerlerine düşen görevleri layıkıyla yerine getirmeleri beklenmiştir.

Türk kadını, gelişmekte olan diğer ülkelerin, özellikle de İslam ülkelerinin kadınlarıyla karşılaştırıldığında, hatırı sayılır sivil ve politik haklara sahip olduğu görülür. Böylece kamusal alanda daha belirgin bir rol oynamaktadır. Türkiye'de henüz 1920'lerde kendi eşlerini seçme, boşanma davası açma ve çocuklarının velayetini isteme gibi sosyal haklara kavuşmuş olan kadınlar için 1923 yılında ücretsiz temel eğitim zorunluluğu da getirilmiştir. Kadınlara 1930 yılında yerel seçimlerde, 1934 yılında da genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bu haklar bütün kadın nüfus tarafından eşit düzeyde kullanılsa da birçok kadın eğitim, siyasal katılım ve istihdam fırsatı elde etmiş, sanayileşmiş ülke kadınlarınıninkine benzer haklar kazanmıştır¹⁹. Ancak önemli nokta bu hakların iyi bir şekilde ve yerinde kullanılmasıdır. Atatürk'ün Türk kadınına kazandırmış olduğu haklar Avrupalılar tarafından da takdirle karşılanmıştır. Bu konuda ülkemizde yaşanan bir olay gazetenin sayfalarına şu şekilde yansımıştır;

"Atatürk, Türk kadınlarına Avrupa kadınlarının erişemedikleri saadeti bahşetmiştir. 2 Ekim 1947 günü, tarihi Yıldız Sarayı'nın Şale Köşkü'nde toplanan milletlerarası üzüm, üzüm suyu ve şarapçılık kongresine 18 millete mensup delegeler iştirak etmişlerdir. Delegeler arasındaki Bayan Desmüliye, kendisiyle görüşen arkadaşımıza demiştir ki; 'Görüştüğüm Türk kadınlarının üzerimde bıraktıkları intiba, iki kelime ile hülasa edersek, Atatürk Türk kadınlarına, Avrupa kadınlarının erişemedikleri saadeti bahşetmiştir"²⁰.

Türkiye, Atatürk dönemiyle birlikte hızlı bir sanayileşme hamlesi başlatmıştır. Bu da toplumsal değişmeyi ve buna paralel olarak da kadının statüsünü ve aile yapılarını değiştirmiştir. Kadınların çalışma hayatının düzenlenmesinde en önemli aşama, 8 Haziran 1936'da kabul edilen İş Kanunu'dur. Bu kanunla erkek, kadın ve çocukların çalışma koşulları yeniden düzenlenmiştir. Atatürk döneminde yapılan bu düzenlemelerin amacı; kadını ekonomik hayatta daha etkin kılmak ve toplumsal yaşamdaki pasif kadın imajına son vermektir. Fakat Türkiye'nin demokratikleşme sürecine girdiği 1946 tarihinden itibaren siyasal ve sosyal yaşamdaki değişiklikler ile birlikte kadın çalışma hayatının dışında bırakılmaya çalışılmıştır²¹. Demokrat

¹⁸ İffet Halim Oruz, "Yeniden Seçim Yapılırsa", Kadın Gazetesi, 6 Ekim 1947.

¹⁹ Zehra Arat, "Kemalizm ve Türk Kadını", 75. Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1998, s. 51.

²⁰ Kadın Gazetesi, 13 Ekim 1947.

²¹ Leyla Kırkpınar, "Türkiye'de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın", 75. Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1998, s. 24.

Parti'nin 1952 Eylül'ünde yapılan Ankara İl Kongresi'nde dile getirilen düşünceler arasında şu ifade de yer almakta idi; *"İhtiyacı olanlar dışında kadın memur çalıştırılmaması"*²². Bu ifade aynı zamanda Demokrat Parti'nin kadına yönelik tutumunu da ortaya koymaktadır.

Kadını çalışma yaşamından dışlayan bakış açısı, sık sık *"gerekirse bir işte çalışır"* sözleriyle ifade edilmiştir. Ders kitaplarında erkekler için böyle bir değerlendirme pek yapılmamıştır. Bir işte çalışmayan baba kavramında, hastalık ve sakatlıkta akla gelir. Çalışma hayatında kadının varlığının kabul edildiği koşullarda ise, ancak ailenin geçimine *'yardımcı'* olacağı vurgulanmıştır. Ailenin giderlerine kadının da katıldığına dair örneğe rastlanmaz. Çalışan, para kazanan kadınların parmakla gösterildiği yıllarda, kadının kazancının erkeğinkine eklenerek evin güçlendirilmesi büyük önem taşımıştır²³.

Kadının çalışma hayatındaki etkinliğini ve sosyal güvencesini sağlamak için Çorum Milletvekili ve aynı zamanda gazetenin yazarı olan Hasene Ilgaz vasıtasıyla meclise kanun teklifinde bulunulmuştur:

*"Hemşire Kanun Tasarısı, İffet Halim Oruz,/ 'Çorum Milletvekili Hasene Ilgaz arkadaşımız, Büyük Millet Meclisi'ne bir kanun teklifinde bulundu./ Hemşireler ve hastabakıcılar ile ilgili bulunan bu kanun tasarısı, memleket ölçüsünde bir ihtiyacı gidermek ve pek insani bir meslek olan hastabakıcılık ile hemşireliği takviye etmek için ele alınmıştır..."*²⁴.

Gazete siyasal konularda sadece kadın haklarının savunulmasına yer vermemiş, ülke içinde yaşanan günlük siyasal olaylara da değinmiştir. Bu konularda gazetenin ağırlıklı olarak üzerinde durduğu nokta, 1946 yılından itibaren Türkiye'nin demokratikleşme sürecine girişi ve bu süreçle birlikte 1950 yılından itibaren yönetimde bulunan Demokrat Parti'nin izlemiş olduğu politika doğrultusunda Türk toplumunda görülen siyasal ve sosyal değişikliklerdir.

1950 Mayısında seçimler yapılmış ve seçimi Demokrat parti kazanmıştır. Gazete bu durumu demokratikleşme yolunda önemli bir adım olarak görmüş ve şu haberi yayınlamıştır: *"1950 seçimlerini çoğunlukla Demokrat Parti kazandı. İktidarı eline alan Demokrat Partililere başarı diler ve bu değişikliğin kadın inkılabımız için faydalı olmasını dileriz"*²⁵.

Ancak Demokrat Parti'nin izlemiş olduğu politika kısa bir süre sonra Kadın Gazetesi'nin yazarlarında ve aynı zamanda Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı olan gruplarda düş kırıklığı yaratmıştır.

Demokrat Parti için dinsel kurumlar, iletişim ve etkileşim açısından bulunmaz bir araç niteliğindedir. Demokrat Parti'nin izlemiş olduğu tutucu

²² Cem Eroğul, Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, İmge Yay., 4. Baskı, Ankara, 2003, s. 80.

²³ Firdevs Helvacıoğlu, Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik, 1928-1995, Kaynak Yay., İstanbul, 1996, ss. 41-42.

²⁴ Kadın Gazetesi, 28 Mart 1949.

²⁵ Kadın Gazetesi, 22 Mayıs 1950.

politika, kadınların siyasal hayattaki etkinliğini azaltmıştır. Şirin Tekeli bu konuda 1946 yılını bir dönüm noktası olarak görmektedir. Çünkü bu tarihten itibaren kadınların cumhuriyet rejimi içerisinde daha önce oynamış oldukları önemli ve simgesel rolün azaldığını düşünmektedir²⁶. Gerçekten de II. Dünya Savaşının sonundan itibaren Türkiye'nin çok partili demokrasiye geçmesi yönündeki iç ve dış baskılar öylesine yoğunlaşmıştır ki, bu adımın atılması artık kaçınılmaz hale gelmiştir. Çok partili hayata geçişle birlikte de kadınların daha önce oynadıkları 'demokratikleşmeyi simgeleme' rolü işlevini ve anlamını yitirmiştir. Öte yandan rejimin çok partili bir demokrasi haline gelmesi, kadınların parlamenter gücünü olumsuz yönde etkileyen başka etkileri de beraberinde getirmiştir. Bu etkilerden ilki, kadınların milletvekili seçilmelerine dairdir. Kadınlar Cumhuriyet Halk Partisi döneminde sahip oldukları milletvekili olabilme şansını bu dönemde önemli ölçüde yitirmiştir. Çünkü, siyasi partilerin Mecliste daha çok sayıda sandalye elde edebilmek için giriştikleri rekabet ortamı kadınların yarına değil, zararına olmuştur. Ayrıca çok partili döneme geçişle birlikte Demokrat Partide görülen tutucu ideoloji de kadın adayların yararına olmaktan uzaktır. Bu tutucu eğilim 1960 askeri müdahalesinden sonra, Demokrat Parti ideolojisine sahip çıkan diğer partilerce de benimsenecektir²⁷.

Kadının siyasal hayatındaki bu değişim sosyal hayatına da yansımış ve bu durum 1950'li yıllardan sonra ders kitaplarında dahi yer almıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki ders kitaplarında, toplumda ve aile içinde dayanışmayı güçlendirmeyi hedef alan örnekler bulunuyordu. Bu örneklerde kadın ve erkek, birbirleriyle dayanışma içinde ve sürekli yardımlaşan kişiler olarak sunulmuştur. Dayanışmanın niteliği 1950 sonrası örneklerden çok farklıdır. Çünkü aile içi iş bölümü, "*kadın işi-erkek işi*" ayrımı temelinde anlatılmamıştır. Cumhuriyet ailesi; ortak amaçla bir araya gelmiş, "*birbirlerini ve çocuklarını*" düşünen, sevgi duyan, görece eşit eşlerle kurgulanmıştır. Kadın ve erkeğin, çocuklarının mutluluğunun yanı sıra, kendi mutlulukları içinde çalışması anlamlı kılınmıştır. Cumhuriyet ailesi, iki açıdan 1950 sonrası ders kitaplarında tanımlanan aileden ayrılmıştır. Birincisi, anne ve baba birbirini düşünmektedir. İkincisi, sorumluluklarda hiyerarşik bir sıralama görülmemiştir. Her iki bireyde evin temel taşıdır. Oysa 1950'lerden itibaren; ders kitaplarının büyük çoğunluğunda "*baba evin direğidir, mesut etmek ereğidir*" değerlendirmesiyle karşılaşmıştır. Hemen yanı başında da "*yemek yapan, sökülük diken, çamaşır, bulaşık yıkayan... annemiz*" sözleri yer alıyor²⁸.

1950'li yıllarda Türkiye'de bazı kesimler dini sömürü aracı olarak kullanıp, bir takım gerici faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu faaliyetlerden biri gazete de "*Kabakçılar Gene Ayaklandı*" başlıklı yazıda yer almıştır²⁹. Ülkenin içinde bulunduğu bu durumdan kurtulması için; laik, Atatürkçü Türk kadınlarına önemli

²⁶ Şirin Tekeli, "Türkiye'de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri", Türk Toplumunda Kadın, Der: Nermin Abadan Unat, Türkiye Sosyal Bilimler Derneği Yay., Ankara, 1979, ss. 382-383.

²⁷ Şirin Tekeli, "Türkiye'de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri", Türk Toplumunda Kadın, Der: Nermin Abadan Unat, ss. 382-383.

²⁸ Firdevs Helvacıoğlu, Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik, 1928-1995, ss. 21-22.

²⁹ Kadın Gazetesi, 25 Ocak 1965.

görevler düştüğü belirtilmiştir. Bunlardan en önemlisi de seçimlerde görevlerini en iyi şekilde yerine getirerek, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalmaları olarak gösterilmiştir. Gazete bu konuda kadınları bilinçlendirmek amacıyla haberler yayınlamıştır.

SONUÇ

Cumhuriyet rejimi sosyal ve kültürel alanda yeni düzenlemeler getirirken, kadınların Batıdaki hemcinslerine benzemeleri için çaba gösterilmiştir. Politik ve ekonomik alanda Batı dünyasıyla ilişkiler güçlendirilmeye çalışılırken, sosyal ve kültürel yakınlığın kurulmasına da çaba harcanmış, bu doğrultuda her fırsatın değerlendirilmesine özen gösterilmiştir. Dünya kadın etkinliklerinde Türk kadınlar da yer almış, 1929 yılında Berlin Uluslararası Kadın Kongresi'nde Türkiye'yi Efzayış Suat Hanım temsil etmiştir³⁰.

Yurt içinde de siyasal alanda kadının etkinliği artmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi iktidarında kadın temsil oranı görece olarak iyi düzeydedir. Ancak kadınların parlamentodaki temsil oranı, Atatürk'ün ölümüyle ilk düşüşünü göstermiş, buna rağmen sonrası dönemde % 4 civarında kalmıştır.

Bu düşüş 1946'dan itibaren görülmeye başlamıştır. 1950 sonrasında, sadece parlamentoda kadın temsilinin azalmasını değil, buna paralel iki olgu daha gelişmiştir. Bunlardan birincisi parlamentoya giren kadınların davranışlarındaki değişimlerdir. Ancak kadınlar bu dönemde mecliste sayısal olarak azalmışsa da, parlamentoda daha aktif olarak görev yapmışlardır. Bundan daha önemlisi temsilci olma şansını bulamamaları da siyasetle her düzeyde ilgilenen kadın sayısında artış gözlenmiştir³¹.

Bu gelişmelere paralel Cumhuriyet dönemi basınının da kadın haklarının önemi vurgulanmış, kadınları bu konuda daha bilinçli bir hale getirmek için yazılar yayınlamıştır. Şüphesiz bu tip yazıların en çok görüldüğü gazete Kadın Gazetesi'dir. Kadın Gazetesi 1 Mart 1947 yılında "*Sosyal-Siyasi-İçtimai Kadın Gazetesi*" başlığıyla yayın hayatına girerek, kadını sosyal hayatta daha faal kılmak, kadının sahip olduğu haklarını bilinçli bir şekilde sosyal hayatta kullanmasını sağlamak ve kadınları çalışma hayatına sevk etmek amacıyla yazılar yayınlamıştır. Kadını sadece bir anne veya ev kadını olarak görmektense sosyal hayatın bir parçası olarak kurgulamıştır. Kadın Gazetesi dönemindeki diğer kadın gazete ve dergilerine göre farklı özelliklere sahiptir. Buna göre gazete; içerik olarak moda ve magazin ağırlıklı olmamış, siyasi ve sosyal konulara daha çok önem vermiştir. İkincisi; bir dergi gibi küçük boyutlu ve kadın resimleri ile süslü olarak değil, bir gazete gibi büyük ebatta yayınlamıştır. Üçüncüsü; diğer kadın gazete ve dergilerine göre daha uzun süre yayınlamıştır. Tüm bunların toplamında yayın hayatını sürdürdüğü yıllarda kadının toplum içerisindeki konumunun iyileşmesinde önemli etkiye sahip olmuştur.

³⁰ Leyla Kırkpınar, "Türkiye'de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın", 75. Yılda Kadınlar ve Erkekler, s. 26.

³⁰¹ Ayşe Güneş Ayata, "Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye'de Kadın ve Siyaset", 75. Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1998, ss. 237-238.

KAYNAKÇA

I. Gazete ve Dergiler

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi
Cumhuriyet Kadını
Kadın Dünyası
Kadın Gazetesi
Türk Kadını

II. Kitap ve Makaleler

- Ağaoğlu, Müjgan, "Vatan Hizmetlerine Gönül Veren Kadınlarımız", *Kadın Gazetesi*, 3 Kasım 1947.
- Arat, Zehra, "Kemalizm ve Türk Kadını", *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1998.
- Ayşe Güneş Ayata, "Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye'de Kadın ve Siyaset", *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1998.
- Doğramacı, Emel, *Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1997.
- Eroğul, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Yay., 4. Baskı, Ankara, 2003.
- Helvacıoğlu, Firdevs, *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik, 1928-1995*, Kaynak Yay., İstanbul, 1996.
- İlgaz, Hasene, "İşçi Kadınlarımız İçin Kadın Kulüpleri", *Kadın Gazetesi*, 21 Haziran 1948.
- İnsel, Aynur, İlyasoğlu, Deniz, "Kadın Dergilerinin Evrimi", *Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler (1849-1984)*, İstanbul, 1984.
- Kırkpınar, Leyla, "Türkiye'de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın", *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1998.
- Oruz, İffet Halim, "Davalarımız", *Kadın Gazetesi*, 22 Mart 1947.
- Oruz, İffet Halim, "Kadın Gazetesi'nin Bir Yıllık Çalışmaları Dolayısıyla", *Kadın Gazetesi*, 1 Mart 1948.
- Oruz, İffet Halim, "Yeniden Seçim Yapılırsa", *Kadın Gazetesi*, 6 Ekim 1947.
- Tekeli, Şirin, "Türkiye'de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri", *Türk Toplumunda Kadın*, Der: Nermin Abadan Unat), Türkiye Sosyal Bilimler Derneği Yay., Ankara, 1979.